

Vyhlídková louka v národní přírodní rezervaci Rašeliniště Jizerky s nezaměnitelným kuželovitým vrcholem Bukovce v pozadí

Foto Šárka Mazánková

Neprostopné bažiny a rašeliniště mezinárodního významu

Alena Dostálová, Šárka Mazánková, Přemysl Tájek

Na seznam mokřadů mezinárodního významu (vyhlášených v rámci Ramsarské úmluvy) byly zařazeny dvě nové lokality: Horní Jizera, Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa. Celkový počet mokřadů mezinárodního významu tak v České republice vzrostl na čtrnáct.

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva, známá spíše jako Ramsarská úmluva,¹ je mezinárodní úmluvou, která se celosvětově zaměřuje na ochranu mokřadů. Cílem úmluvy je zachování mokřadů mezinárodního významu a jejich šetrné využívání na území států, které jsou signatáři úmluvy. Jedná se o jednu z nejstarších mezinárodních úmluv na ochranu přírody vůbec, vznikla před více jak 40 lety. K úmluvě se dosud přihlásilo 163 států, Česká republika je smluvní stranou úmluvy od roku 1990 (tehdy ještě jako součást Československa).

Jedním z požadavků Ramsarské úmluvy na smluvní strany je vymezení alespoň jednoho mokřadu mezinárodního významu (známých též jako ramsarské lokality, angl. *Ramsar Site* – RS) na svém území, který je následně zařazen na seznam mokřadů mezinárodního významu. Aby mohl být mokřad na tento seznam zařazen, musí splňovat alespoň jedno z kritérií, které jsou založeny na biologických parametrech.² Smluvní strana nominuje RS na seznam mokřadů mezinárodního významu prostřednictvím tzv. ramsarského informačního formuláře (angl. *Ramsar Information Sheet*, RIS). V RIS navrhovatel podrobně popíše lokalitu, abiotické i biotické poměry na lokalitě (s důrazem na mokřadní společenstva a druhy vázané na mokřady), specifikuje kritéria, která navrhovaná lokalita splňuje, a uvede celou řadu dalších údajů, které slouží Stálému sekretariátu Ramsarské úmluvy pro posouzení návrhu (např. kontakt, adresu instituce, která je za lokalitu zodpovědná atd.). Součástí RIS je také podrobné vymezení lokality – dnes především ve formě prostorových dat (formát shapefile). Stálý sekretariát zkontroluje návrh z hlediska formální správnosti, a pokud je návrh v pořádku, lokalita je za-

řazena na seznam mokřadů mezinárodního významu. V současné době je na seznamu zařazeno 2 055 lokalit o celkové výměře 193 849 483 ha. Databáze mokřadů mezinárodního významu je dostupná on-line na stránkách organizace Wetlands International.³

V České republice bylo do roku 2012 vymezeno 12 mokřadů mezinárodního významu, v září téhož roku Stálý sekretariát potvrdil přijetí dalších dvou lokalit: **Horní Jizera, Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa** (viz tab. 1).

Horní Jizera

Území s mimořádnými krajinářskými i přírodními hodnotami o celkové výměře 23 km² se skládá ze dvou oddělených částí. Plošně větší se nachází ve východní části chráněné krajinné oblasti Jizerské hory při státní hranici s Polskem a zahrnuje jedinečně zachovalý fenomén dosud plně aktivního neregulovaného horského meandrujícího toku (česká část Jizery, Jizerka, Safírový potok) s navazujícími vrchovišti, svahovými rašeliništi, podmačenými a rašelinnými smrčínami a porosty kleče. Spojuje v jeden celek

V České republice vzácný pavouk slídák břehový (*Arctosa cinerea*) obývá štěrkové náplavy řek a je indikátorem zachovalosti pobřežních společenstev.

Foto Miroslav Józsa

Porost v České republice kriticky ohroženého vřesovce čtyřřadého (*Erica tetralix*), foto z Klugeho louky z lokality Horní Jizera, kde se vyskytuje na ploše větší než 1 ha.

Foto Šárka Mazánková

území národních přírodních rezervací Rašeliníště Jizery, Rašeliníště Jizerky a přírodních rezervací Rybí loučky a Černá jezírka. Druhou, menší částí, která je situována na náhorní plošině Jizerských hor, prochází hlavní evropské rozvodí rozdělující úmoří Baltského a Severního moře. Tuto část ramsarské lokality tvoří rozvodnicová vrchoviště chráněná prostřednictvím přírodních rezervací Klečové louky, Na Čihadle a přírodních památek Na Kneipě, U Posedu a Vlčí louka.

Mokřad mezinárodního významu představuje nejrozsáhlejší komplex rašeliníšť v Jizerských horách a v celých Sudetech. Výjimečné biotopy říčních zátočin, tůní a mrt-

vých říčních ramen hostí unikátní biotu. Květena obsahuje řadu druhů zvláště chráněných, ohrožených a méně běžných (blatnice bahenní, klikva bahenní, kyhanka sívolistá, ostřice bažinná, ostřice chudokvětá, suchopýrek trsnatý, vřesovec čtyřřadý, bříza karpatská, rdest alpský, šicha černá aj.). Ojedinelá je jak bohatá populace jalovce obecného nízkého, největší v ČR, tak i nejrozsáhlejší přirozené klečové porosty v Jizerských horách, v této nadmořské výšce ve střední Evropě jedinečné. Typickou a velmi cennou rašeliníštní faunu bezobratlých reprezentuje řada reliktních a stenoekních druhů (pavouci, vážky, motýli, střevlíkovití a potápníkovití

brouci). Z významné ornitofauny nelze opomenout výskyt tetřívka obecného, bekasinu otavní a jeřába popelavého.

V některých částech ramsarské lokality došlo v minulosti k narušení vodního režimu rašeliníšť umělým odvodněním. V důsledku toho rašeliníště podléhají postupnému vysychání, s čímž souvisejí i změny ve vegetaci. V současnosti se za účelem navrácení přirozeného vodního režimu meliorační rýhy hradí soustavou dřevěných přehrážek. Zároveň se revitalizované plochy sledují z hlediska změn hydrologických i fytocenologických charakteristik.

Části území jsou turisticky zpřístupněny. Poválkové chodníky zprostředkují veřejnosti bližší kontakt s rašeliníšti na Klečové louce, na Vyhlídkové louce v NPR Rašeliníště Jizerky a v přírodní rezervaci Na Čihadle, kde je mimo to postavena i nová vyhlídková plošina, která poskytuje výhled na rašeliníště z jiné perspektivy. Do budoucna se předpokládá přeshraniční rozšíření mokřadu mezinárodního významu o polskou část pánve horního toku Jizery.

Pramenné vývěry a rašeliníště Slavkovského lesa

Lokalita se nachází v CHKO Slavkovský les. Je tvořena dvěma oddělenými částmi – komplexem lesních rašeliníšť v centrální části CHKO (9 km²) a komplexem nelesních mokřadů s vývěry minerálních pramenů v oblasti Tepelska, Pramenska a Krásenska (23 km²). Komplex lesních rašeliníšť zahrnuje nejceněnější vrchovištní rašeliníště Slavkovského lesa, tj. NPR Kladské rašeliny a navazující rašelinná stanoviště I. zóny CHKO. Jádrová území vrchovišť pokrývají rozsáhlé blatkové bory obklopené rašelinnými smrčínami, které v okrajových částech doplňují podmačené smrčiny a přechodová rašeliníště.

Tabulka 1 Mokřady mezinárodního významu v České republice

Název	Rok vyhlášení	Rozloha (km ²)
Horní Jizera	2012	23
Krkonošská rašeliníště	1993	2
Krušnohorská rašeliníště	2006	112
Lednické rybníky	1990	7
Litovelské Pomoraví	1993	62
Mokřady Dolního Podvýjí	1993	115
Mokřady Liběchovky a Pšovky	1998	4
Novozámecký a Břežňanský rybník	1990	9
Podzemní Punkva	2004	16
Poodří	1993	44
Pramenné vývěry a rašeliníště Slavkovského lesa	2012	32
Šumavská rašeliníště	1990	102
Třeboňská rašeliníště	1993	11
Třeboňské rybníky	1990	96

Jeřáb popelavý (*Grus grus*) pravidelně hnízdí v NPR Rašeliníště Jizery a nejbližším okolí.
Záběr z fotopasti Foto Petra Menclová

Hnědásek chrastavcový na prstnatci májovém – typický obrázek mokřadních luk na Tepelsku Foto Přemysl Tájek

Ze tří světových lokalit endemické rozsivky *Pinnularia ferrophila* se dvě nacházejí ve Slavkovském lese. Foto David Šubrt

Flóru Kladských rašelin tvoří typické vrchovištní druhy – vložyně bahenní, suchopýr pochvatý, kyhanka sivolistá, klikva bahenní, šicha černá či rosnatka okrouhlolistá. Zajímavým botanickým nálezem z poslední doby je vřesovec čtyřřadý, který má v ČR pouze jednu další lokalitu výskytu uznávanou jako původní (Malá Jizerská louka v Jizerských horách).

Typickými zástupci živočišné říše jsou zmije obecná, sýc rousný, kulíšek nejmenší a v po-

sledních letech také datlík tříprstý, který vyhledává odumírající a suché stromy. Odumírající smrky na vrchovištích Slavkovského lesa dokládají úspěšnost dlouholeté ochranné snahy o znovuzavodnění rašeliníšť, kterého bylo dosaženo díky přehrázkám na starých odvodňovacích příkopech. Díky své odlehlosti je území dlouhodobým hnízdištěm čápů černých a vzácně se zde vyskytuje i rys ostrovid. Z bezobratlých živočichů je významný výskyt

vzácného žluťáka borůvkového, vázaného na porosty vložyně bahenní.

Druhá (východní) část „ramsarské“ lokality měří od severu na jih 19 km a je tvořena především soustavou mělkých údolních niv a mokřadních sníženin s vývěry minerálních pramenů nebo s vývěry plynů – tzv. mofet. Území zahrnuje převážně nelesní mokřadní stanoviště, tj. mokřadní louky, slatiniště, přechodová rašeliníště a prameniště.

Vývěry železitých minerálních vod v PR Smrad'och

Mofety v PP Sirňák

Obě fotografie Přemysl Tájek

Několik desítek minerálních pramenů je zde zachyceno tradičním způsobem v dutých kmenech nebo volně vyvěrá v loukách. Blízkost hřebene Mnichovských hadců část podzemních vod obohacuje o hořčík a v okolí takových vývěrů najdeme i vzácné rostliny vázané na bazičtější typy slatinišť, jako např. ostřice dvoudomou, o. Davallovu, o. odchylnou, bahničku chudokvětou, kruštík bahenní nebo suchopýr širolistý. Bezprostřední okolí vývěrů často doprovází např. bařička bahenní. Zvláštní formy života najdeme i v samotných vývěrech minerálních vod – např. endemickou rozsivku *Pinnularia ferrophila*, jejíž dvě ze tří známých světových lokalit se nacházejí právě ve vývěrech železitých pramenů ve Slavkovském lese. Rozvolněná lesní prameniště a mokřady na úpatí hadcového hřebene jsou pak nejbohatšími nalezišti endemického rožce kuříčkolistého, jehož areál je omezen pouze na oblast Mnichovských hadců.

Mokřadní louky severní části (náhorní plošiny Slavkovského lesa) a jižní části území (oblast Tepelska) mají odlišný charakter. Mokřady severní části jsou typické výskytem upolínu nejvyššího, tvořícího místy i rozsáhlé porosty, a dalších vzácných rostlinných druhů, jako jsou kosatec sibiřský, hvozdík pyšný, ostřice přibíblá, prstnatec plamatý, korálce trojklanná nebo vrba borůvkovitá (která zde má jednu ze tří lokalit v ČR). Pro mokřadní louky jižní části území je charakteristický hojný výskyt čertkusy lučního, který je živnou rostlinou jednoho z nejvzácnějších denních motýlů Evropy – hnědáka chrastavcového. Populace hnědáka v jižní části lokality jsou jedněmi z nejpočetnějších a nejvýznamnějších v ČR. Z dalších vzácných rostlinných druhů jsou mokřady Tepelska domovem např. ostřice blešní, tolíje bahenní nebo oměje vličího moru.

Úsek horního toku Jizery je ukázkou zachovalého horského meandrujícího toku, který se vyznačuje stálým přemísťováním koryta. Na snímku jsou dobře patrné projevy boční eroze, štěrkové a písčité náplavy, mrtvá ramena a tůň. Na meandrové pásma navazují rašeliniště, porosty kleče a rašelinné a podmáčené smrčiny.

Foto Vladimír Vršovský

Rašelinné louky vyšších poloh území jsou významné výskytem vzácného střevlíka Ménétriesova. Území je také významným hnízdištěm mokřadních druhů ptáků, především bekasiny otavní a chřástala polního.

Závěrem

V odborné veřejnosti proběhla řada debat, zda Česká republika nemá již příliš mnoho mokřadů mezinárodního významu a zda je účelné zařazovat nové mokřady na seznam. Porovnáme-li vymezování mokřadů mezinárodního významu mezi jednotlivými signatářskými státy, kterých je nyní 168,⁴ Česká republika se

řadí se svými 14 mokřady mezinárodního významu na 37.–39. příčku v počtu lokalit společně se Slovenskem a Tureckem, z hlediska celkové rozlohy mokřadů mezinárodního významu však až na 112. příčku za Itálii. Z hlediska úmluvy tak patří spíše mezi průměrné státy. Vzhledem k tomu, že mokřadní společenstva jsou v rámci České republiky hojně zastoupena (5 % přírodních biotopů⁵), zatím u nás „přeramsarováno“ nemáme.

A. Dostálová pracuje na ředitelství AOPK ČR, Š. Mázánková na Správě CHKO Jizerské hory a KS Liberec, P. Tájek na Správě CHKO Slavkovský les a KS Karlovy Vary

¹ Dle íránského města Ramsar, kde byla podepsána.

² Vice informací naleznete na http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-about-sites-criteria-for/main/ramsar/1-36-55%5E20740_4000_0___.

³ <http://ramsar.wetlands.org/Database/Searchforsites/tabid/765/Default.aspx>.

⁴ Data aktuální k 27. červenci 2013 dostupná na: <http://www.ramsar.org>.

⁵ Započítávány biotopy řady V, M a R dle Katalogu biotopů, zdroj dat Vrstva mapování biotopů 2000–2005.

SUMMARY

Dostálová A., Mázánková Š. & Tájek P.: Impassable Wetlands of International Importance

Two new Wetlands of International Importance (the so-called Ramsar Sites) have recently been designated in the Czech Republic: the Jizera River Headwaters and the Springs and Mires of the Slavkovský les Mts. In total, there currently are 14 Ramsar sites in the Czech Republic. The Jizera River Headwaters include raised bogs and transition mires situated within the floodplains of the Jizera River Valley, in the central part of the Jizera Mountains, following the Czech-Poland state border. Dominating vegetation of raised bogs are non-forest plant communities and spruce forests. Variable morphology of raised bogs results from frost and wind erosion. There are elongated wet gaps and ditches and dry elevated peaks, which are very similar to the features of the north Scandinavian mires. Species poor fens border the raised bogs. Mire vegetation displays subalpine tundra character hosting combination

of arctic, subarctic, Arctic-alpine and circumboreal species. Due to the habitat structure and local climate, the site also serves as a postglacial refuge for unique vegetation and fauna, such as spiders, diving beetles or dragonflies. The locality includes one of the largest characteristic raised bogs complexes in the Czech Republic and also in temperate Europe. Because of the political borders, Czech raised bog complex is adjacent to a large similar one in Poland where a Ramsar Site is under preparation to complement the Czech site. The western part of the Springs and Mires of the Slavkovský les Mts. consists of raised bogs and forest peat-bogs, transition mires and wet meadows in central and in the highest part of the Slavkovský les Mts. harbouring well preserved vegetation of the Bog Pine (*Pinus rotundata*) bog forests and bog spruce forests. Eastern part of the site is typical by non-forest fens, transition mires and wet meadows with wild mineral springs (particularly ferrous mineral springs) displaying unique mineral composition. Wet flat depressions in the plateau of the Tepelská vrchovina Highlands and back-to-back central part of the Slavkovský les Mts. are remarkable due to well preserved (though for decades abandoned) vegetation with numerous and abundant nationally endangered vascular plant species typical for wetlands.